

~~Ernst Wichert,
Charlottenburg, Leibnizstr. 25.
A.-J. Witteryck.
Germanlands.~~

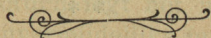
A7
Esp

Das

HET ESPERANTO.

Zegepralende oplossing
van het vraagstuk
der
Wereldtaal,

gegeven door Dr ZAMENHOF.

BRUGGE,
A.-J. WITTERYCK-DEPLACE,
Nieuwe Wandeling, 4.
1902.

372.299 - B Esp

Een woordje vooraf.

Wie begeert nadere inlichtingen over het *Esperanto* te bekomen, koope de volgende werken, aan welke wij ten grooten deele de stof der onderhavige verhandeling ontleend hebben :

a) *La question de la langue internationale et sa solution par l'Esperanto*, par Gaston Moch, ancien Capitaine de l'artillerie française, publiée à la librairie V. Giard & E. Brière à Paris. 2,00

b) *Solution triomphante du problème de la Langue Universelle*, par le Capitaine Ch. Lemaire, éditée à la Société générale d'imprimerie, rue des Sables, 16, à Bruxelles.

* * *

Moge dit nederig werkje het zijne bijdragen tot het welgelukken van het *Esperanto*, en diensvolgens tot nut en vermaak van allen die het niet ontzien een nootje te kraken om eene aangename kern te proeven !

Ziedaar wat wij beoogen.

8-00556

De Wereldtaal.

I

Noodzakelijkheid eener algemeene taal.

De mensch, de koning der schepping, is verplicht bezit van zijn rijk te nemen, en dat door eene stellige wet. Zij gelijkt op zonderlinge wijze aan de zwaartekrachtswet. Even als een beweegbaar voorwerp van boven naar beneden geworpen, naarmate het zijnen weg vordert, in snelheid toeneemt, zoo ook wordt van dag tot dag krachtiger de stoot, die, onder den druk van menigvuldige noodwendigheden, de volkeren de eene naar de andere voortstuwt, en naar het onbekende.

Met ouder te worden, legt het menschedom zich meer en meer de onvermijdelijke taak op, alles wat de wederlandsche betrekkingen verhindert of vertraagt, uit den weg te ruimen. Wetenschap, nijverheid, handel, dringen zich meer en meer samen om wonderbaren vooruitgang te weeg te brengen.

Reizigers, koopwaren, brieven, rollen in grooter en grooter getal, en sneller en sneller de wereld door! Het geschreven en gesproken woord is, dwars door gisteren nog onbekende streken, dwars door de diepste en woeligste zeeën, oogenblikkelijk

van het eene einde der wereld tot het andere verzonden.

Om de wereld reizen, is voor den rijken toerist enkele uitspanning geworden; en Europa doorwandelen is den wielrijder een waar vermaak, in afwachting dat de luchtbal en de automobielen, hem dat genoeg met veel minder last zullen doen genieten.

Maar waarom moeten wij zoo diep te leur gesteld worden, in het bestatigen dat het rechtstreeksche gevolg diens grooten vooruitgangs is, van dikwijler en sneller onze hoop stuk geslagen te zien, tegen de onoverkomelijke hinderpalen der taalverscheidenheid.

Ieder mensch, die, zonder vooroordeel en zonder voorafgenomen besluit, er aan denken wil, zal noodzakelijk ten slotte moeten aanveerden, dat als noodige en echte volmaking van den stoffelijken vooruitgang eene wederlandsche taal zich opdringt.

De stoffelijke vooruitgang — schrijft heer de Beaufront — heeft de lichamen dichter bijéén gebracht, de wederlandsche taal zal het menschelijk werk voltrekken met de geesten nader bijéén te brengen.

Hieruit is het genoeg verstaanbaar, dat er geene menschenuitvinding is, geene maatregel, geene maatschappelijke schikking, die zooveel zal gedaan hebben om de grenzen omver te werpen, die tusschen de verschillende landen bestaan, om de geesten van volkeren — niet zelden vijandig, dikwerf mededingend —, die verschillende talen spreken, bijéén te brengen; en om eene duurzame, eene voortdurende, en (wie zou het niet wenschen?) eene ten volle

geslotene vereeniging der verschillende takken van den eenigen stam van het menschedom ernstig te doen vermoeden.

*
*
*

Toen Tolstoï, in het begin van 't jaar 1894 over de wereldtaal ondervraagd werd, antwoordde hij het volgende :

« Dat de menschen streven om maar ééne familie uit te maken, die door liefde en wijsheid geleid wordt; en, malkander verstaan is ongetwijfeld het beste middel om in dat streven te gelukken.

» Ik heb altijd gedacht dat de taalkennis de christelijkste der wetenschappen is, de kennis, die ons toelaat met een ontelbaar getal menschen in verstandhouding te zijn en in onderhandeling te treden. Ik heb maar al te dikwijls lieden gezien, die malkander vijandig waren, omdat zij het middel niet hadden malkander te verstaan.

»Alzoo zou de opkomst van eene wereldtaal zekerlijk een christen werk zijn, die de komst van Gods rijk, het bijzonderste en eenigste doel van 's menschen leven, zou bevorderen. »

Wat men ook denken kunne, over het godsdienstig oogpunt, waaruit Tolstoï in zijne gevolgtrekkingen ons vraagstuk beschouwt, zeker is het, dat zijne eerste stellingen eene ware en volstreckte weerde hebben.

Maar sedert lang hebben geleerde mannen de voordeelen van eene wederlandsche taal aangeduid.

Frans Bacon, Blasius Pascal, Renatus Descartes,

Leibnitz, het vermaard Duitsche opperhoofd der optimistenschool, — om maar de beroemdsten onder de menigvuldige geleerden en denkers te noemen — hielden zich met dit vraagstuk bezig. Zij namen zoo duidelijke grondstelsels aan, dat deze iederen keer terug moeten gevonden worden, wanneer een juist en echt onderzoek nopens de zaak waarover wij spreken, zal gedaan worden.

Leibnitz immers schreef in dezer voege : « Het is het groot getal woorden niet, maar het klein getal enkelvoudige stamwoorden, en het gemak om juiste verbindingen er mede te doen ontstaan, die de maten zijn van den rijkdom eener taal. »

Het getal dergenen, die naar eene wereldtaal gezocht hebben is zoo groot, dat meer dan 150 stelsels — of ten minste voorstellen, als oplossingen der vraag aanzien — tot nu toe werden voorgedragen.

Het is dus klaar genoeg te zien, dat het belangrijk vraagstuk eener wereldtaal van gisteren niet is, aangezien gedurende verscheidene eeuwen zoo-vele geleerden getracht hebben het op te lossen. En toch, op heden voor velen is het iets nieuws, een zonderling gedacht, dat schijnt alles omver te werpen, om den overouden toestand te veranderen ; sommigen beweren het zelfs een gevaarlijk gedacht dat uit voorzichtigheid niet mag verdedigd worden.

Het uitspreken alleen van het woord « wereldtaal » eene taal, die door alle volkeren, bevriend of vijandig, christen of heiden, wild of beschaafd zou gesproken worden, is genoeg om zich moedwillig bloot te stellen aan beschimping, spotternij, hekelende tegenzegging, ja zelfs aan wreede vervolging.

Slaat nogtans de geschiedenisboeken open en wat groote lessen zult gij er vinden ?

Jacquard was beschuldigd het onmogelijke te willen, en moest met eigene handen zijne weefgetouwen verbrijzelen.

Jouffroy ook wilde het onmogelijke, en zijne landgenooten behandelden hem met versmading.

Zijn opvolger, Fulton, in Frankrijk miskend en bespot, stak de zee over, en na langen tijd gelukte hij in Amerika.

Columbus, aanzien als een waaghals, door Portugaal bedrogen, door de Genuezen aan de deur gezet, als een gek behandeld — gelijk al wie een nieuw gedacht opvat. — Columbus, die zoo lang de drie belofte schepen moest afwachten, dat hij begon te wanhopen ze ooit te zien, gaf aan Spanje, en later aan Europa, eene nieuwe wereld.

Wie eerst van de ijzeren wegen sprak, wilde hij ook het onmogelijke niet ?

Wat heeft men niet gezegd van koning Leopold, die aan België een deel van Afrika wilde geven ?

En dichter bij ons, hoe werden de voorstaanders van den Congooschen spoorweg behandeld ?

En gisteren, wat was kapitein de Gerlache ?

.....
Nogtans overal wordt er geweven naar het stelsel van Jacquard.

De stoomvaart is meester van stroomen en zeeën. Amerika is maar éénen stap meer van hier.

De landen van Europa herkennen den vrijstaat van den Belgischen Congo, en kunnen hunne bewondering niet verduiken.

Het gefluit der stoomwagens antwoordt aan

het zwaardere aankomstteeken der stoomschepen en wanneer de stoomwagens de spoorhallen van Congoland binnen rijden, worden zij begroet door de seinen der stoombooten van Europa.

Komaan! Verheerlijken wij die utopisten, mannen van het onmogelijke; die geleerden, door hunne wijze en voorzichtige tijdgenooten miskend; die geestdriftigen, die onnoozelen, aan wie de wereld zoo vele wonderbare en nuttige uitvindingen te danken heeft!

Ja, danken wij den Hemel dat dit geslacht nog niet uitgestorven zij; want, ik twijfel er niet aan, kwame het ooit te ontbreken, de wereld zou tot de barbaarschheid terugkeeren!

II

Voorwaarden der algemeene taal.

Nu dat wij bewezen hebben, dat het wenschelijk ware eene wereldtaal te zien tot stand komen, zullen wij onderzoeken aan welke vereischten de algemeene taal moet beantwoorden.

Wij zullen dus de voorwaarden bepalen, die ze vervullen moet, en alzoo duidelijk en klaar de vraag voorstellen; daarna zullen wij de gegevene oplossingen nauwkeurig beschouwen.

Maar eerst en vooral, is het noodig op de bevestigendste wijze eene uitdrukkelijke grondwaarheid voor te houden, om eene al te verspreide dwaling te vermijden, eigen aan al de tegenstanders der algemeene taal.

Voor hen *algemeene taal* is zooveel als *eenige taal*, die door iedereen zal moeten gebruikt worden, eens dat zij op de puinen der andere talen zal opgericht zijn.

Dwaas is deze misvatting.

Met een valsch begin moet men volstrekt aan een valsch einde komen.

Wij zeggen gemeenlijk van de spoorwegen, dat zij het algemeen vervoermiddel zijn.

Wil zulks beduiden dat er geene andere meer bestaan, of dat alle volkeren hetzelfde aanveerd hebben?

Waarom, wanneer dit woord « algemeen » aan de taal toegepast wordt, zou het eenen zin moeten

hebben, die in geen enkel woordenboek te vinden is?

Zetten wij een einde aan dit zonderling misverstaan, en daarom eens voor altijd zeggen wij klaar en duidelijk wat die taal te doen heeft :

De algemeene taal heeft geenszins voor doel de plaats in te nemen der andere bestaande talen. Verre van hun vijandig te zijn, de nieuwe taal zal hun de beste hulp bieden, en altijd gereed zijn om hen te vervangen, in de gevallen waar zij zelve, ontoereikend zijn.

Het bijvoegelijk naamwoord « *algemeen* », veronderstelt geenszins, dat die taal de wilden, de onbeschaafden, de weinige geleerden moet opgedrongen worden, al diegenen in één woord, die niet zouden weten wat er mede gedaan.

Hetgeen gevraagd wordt, is de wederlandsche betrekkingen, die de handel, de dagpers, het reizen, en in eenen beperkteren zin de lust naar alle slag van verzamelingen, op onze dagen heeft doen ontstaan, een gemakkelijk en duurzaam middel ter hand te stellen.

Ziedaar klaar en duidelijk het werk der algemeene taal, haar eigen en zoo nuttig doel, door dezen, die ze mogelijk geacht hebben, reeds over lang opgegeven ; Bacon, Pascal, Descartes, Leibnitz spraken in dien zin, en ook de Bosses, Condillac, Voltaire, Wilkins, Diderot en de opstellers van de *Encyclopédie*, Volney, Ampère, enz., enz.

En indien er ingebracht wordt, dat die mannen van onzen tijd niet zijn, wij zullen ons beroepen op de meesters der hedendaagsche taalwetenschap, op de taalkundigen Burnouf, Jacobus Grimm, Max Müller. Die namen beschutten het werk, dat wij

willen doen kennen, wiens oprichter de Rus Zamenhof en wiens verspreiders, in Frankrijk, M. L. de Beaufront en in België, Kapitein Ch. Lemaire. Zal er gezegd worden dat al die geleerden niet wisten wat zij wilden? Maar, wanneer de algemeene taal zulke baanbrekers telt, het zou toch een weinig vermetel en roekeloos zijn van op te komen tegen hetgeen zij beweerden.

Het staat dus vast en zeker dat de algemeene taal niets zal verminderen, noch afbreken — integendeel, het eenige dat zij wil is van een middel te zijn om de wederlandsche betrekkingen tusschen de volkeren te vergemakkelijken.

*
* *

Dat eens verstaan zijnde, komen wij op onze vraag terug: Hoedanig moet die algemeene taal zijn?

Bij het eerste gedacht, zouden eenvoudige en argelooze zielen, kunnen meenen dat het genoeg ware eene van onze levende talen te gebruiken.

Het ware genoeg — zullen zij zeggen — dat de volkeren malkander verstaan.

Maar hoe is het mogelijk te kunnen denken dat de verschillende volkeren zouden overeenkomen op een punt, dat hun zoo lichtelijk beleedigt en zooveel tegenzin doet ontstaan? Hoe is 't mogelijk zoq eenvoudig te zijn van te meenen, dat er een volk kan gevonden worden, dat aan zijnen mededinger, misschien eenen vijand, de macht in handen zou geven van meester der wereld te worden? Want indien zijne taal overal gesproken werd, lang zou

het niet duren of het zou ook overal zijne macht doen gevoelen.

Klaagt men reeds niet genoeg **dat dezen die hier in Vlaanderen de Fransche werken verspreiden, landverraders zijn, die medewerken aan het verbasteren van onze Moedertaal en onze voorvaderlijke zeden !...** En zijn die slimme vooruitstrevers niet aan 't afbreken van wat, door menige eeuwen edel streven tot stand kwam!... Is zulks niet te betreuren door elk rechtschapen onverbasterde Vlaming !... En loopen wij geen gevaar die taalkundige woelgeesten alles wat ons duurbaar is te zien omver werpen !... Velen echter denken zoover niet.... en 't is te betreuren !

Nu genoeg daarvan.

Men begrijpt gemakkelijk dat er in elke natie nog deftige burgers te vinden zijn, die houden aan hun onafhankelijk bestaan ! De taal is het volk ! Verbaster zijne taal, gij verbastert zijne zeden, gij verbreekt zijnen aard, gij verkoopt het aan den vreemde, wiens taal gij aanneemt !... Met recht roept men : **Schande aan zulke verraders!** Zulks wil niet beduiden dat men geene vreemde talen mag oefenen, wel zeker neen ! het is zelfs eene noodzakelijkheid, doch men geve slechts aan vreemden wat aan vreemden toekomt.... en men sta hun nooit het meesterschap af ! !...

Daarbij al de bestaande talen, zelfs de eenvoudigste, zijn te moeilijk ofwel door hunne uitspraak, ofwel door hunne ingewikkelde spraakregels.

Er valt dus niet aan te denken eene levende taal met die algemeene wereldoverheersching te vereeren.

A fortiori of des te meer kunnen die aanmerkin-

gen van moeilijkheid aan de doode talen, ook het Latijn, toegepast worden. En daarom zal nooit eene doode taal er in gelukken als algemeene aanveerd te worden. Daarenboven, indien eene doode taal, die voorkeur had, zou zij geheel en gansch moeten veranderd worden. De doode talen zijn immers het spraakmiddel van een al te lang vervlogen verleden, van eene samenleving geheel verschillend van de onze, en om die reden zouden zij onmogelijk in onze tegenwoordige noodwendigheden voorzien. Om daar te geraken, zou de uitverkorene taal in eene gansch nieuwe moeten herschappen vorden.

Voor al die redenen, zal het niemand verwonderen, dat de geleerden, op wier diep gedachte leerstelsels wij aanspraak gemaakt hebben, niet ééne van de natuurlijke talen, levende of doode, voorstelden als bekwaam om het wederlandsch spraakmiddel, *lingvo internacia*, te worden.

Gevolgtrekkingen : 1° *De wederlandsche taal zal moeten volstrekt onzijdig wezen.*

2° *Zij zal moeten den noodigen voorraad bezitten en plooibaar genoeg zijn, om alle hedendaagsche gedachten uit te drukken ;*

3° *Zij zal moeten eenvoudig wezen en juist beredeneerd zijn, om zonder moeite en in korten tijd te kunnen geleerd en gekend worden.*

III

De Kunsttalen. — Volapük.

Het is — denkt de heer Moch — priester Sotos Ochando, die de reeks eigentlijke kunsttalen geopend heeft; ten minste zijn werk schijnt het eerste van dat slag te zijn.

Het verscheen te Madrid in 't jaar 1860, onder titel: « Dictionnario de lengua universal. »

Het is een eerste werk, uitgegeven vóór alle ondervinding, en nogtans niet zonder verdiensten; maar het is te kunstig samengesteld en zijn stelsel zou met veel meer moeite geleerd worden, dan onze natuurlijke talen, hetgeen veel gezegd is.

Omtrent den zelfden tijd verscheen over dit vraagstuk een onderzoek van C. Letellier.

Maar het was priester Schleyer (1885), die de eerste ernstige studie uitgaf, iets dat waarlijk van belang en in alle punten volledig was. Die kunsttaal heeft nogtans niet gelukt, en zal niet lukken.

Moet men den slechten uitslag toewijden aan de rol, die het Volapük in de wereld spelen wilde?

Zekerlijk neen; maar aan het ontbreken der vereischten, om een waar algemeen spraakmiddel tot stand te doen komen. Deze zijn — gelijk wij reeds gezegd hebben — eene goede beredeneering, eene ware eenvoudigheid, eene groote buigzaamheid: zonder dewelke eene taal niet gemakkelijk kan toegepast worden noch in korten tijd geleerd.

Nu, de naam der taal zelve, Volapük, is voor de

taalgeleerden, die op de hoogte niet gebracht werden, een onverklaarbaar woord; de woorden dier taal zijn zoo vreemd dat ze moeilijk onthouden worden, en zoo stootend en hortend, dat zij soms met moeite uitgesproken worden.

Waaruit spruiten die gebreken?

De uitvinder van Volapük heeft het ongelukkig gedacht gehad, van het geheel en gansch op zich zelve te maken, zonder zooveel als het mogelijk is aan onze talen te ontleenen.

Dat stelsel *a priori* moest door zijne volstrekte nieuwigheid, iedereen op den dool brengen, en, hoe eenvoudig het ook mocht schijnen, het geheugen verpletteren; en alzoo viel het uit.

Want de wijze waarop het Volapük te werk gaat, strijdt met de redeneerkunde, hetgeen eenige voorbeelden klaarblijkend zullen doen verstaan.

Het woord *Volapük*, dat de nieuwsgierigheid van zoovele menschen tot in den hoogsten graad wekte, is samengesteld van *Vola* genitief van *vol*, gemaakt van het Engelsch woord *world*, (heelal); en *pük* beteekenende *spraak*, van het Engelsch *speak* (spreken).

Volapük wil dus zeggen *wereldspraak*.

Maar ziet hier nog wat beters. Weet gij wat *Melop* zeggen wil?

Priester Schleyer ontleent aan *Europa* den uitgang *op*, om in 't algemeen een vaste werelddeel aan te duiden. Daarna gaat hij op zoek in *Amerika*, om er eene kenmerkende lettergreep te vinden. *A* kon niet dienen, want die letter is gemeen aan Afrika, Azië en Australië, en de heer Schleyer houdt zich tevreden met *mer*.

Alzoo is *Merop* zooveel als Amerika.

Alleenlijk, omdat de Chineezen de *r* niet hebben, hij ook wil er weinig van weten, en zet meestal de *l* in de plaats; *mer* is nu *mel*, en *Amerika* wordt *Melop*.

Voor dezelfde gewichtige redenen, Azië is *Silop*, Europa *Yulop*, Afrika *Fikop* en Australië *Talop*.

Moet er niet gezegd worden dat zoo eene doenwijze kinderachtig is?

En nogtans moeten wij er op aandringen.

Met alzo de hoofden te draaien, heeft het Volapük het meeste kwaad gedaan aan het gedacht eener wederlandsche taal.

Volgens heer Moch's geheel juiste bemerking — eene omstandigheid, klein in den schijn, kwam zoo niet het getal der volapukisten, toch dit dergenen die kennis met de taal wilden maken, vermeerderen. Die omstandigheid was enkel de naam der nieuwe taal.

Tot dan toe hadden zijne voorgangers nooit gedacht de vrucht hunner opsporingen met eenen eigen naam te doopen. Heer Schleyer vond voor zijne taal eenen naam, moeilijk om verstaan, maar zoo gemakkelijk om te onthouden, dat hij de instorting zijner uitvinding overleefd heeft.

Op heden, is het woord Volapük een gemeene naam geworden, op onbedachtzame wijze, aan alle wederlandsche taal gegeven; nog meer, het gebeurt niet zelden, wanneer iemand eenige onverstaanbare volzinnen of woorden hoort, dat hij uitroept: « Het is Volapük! »

Die algemeene bekendheid van het Volapük verplicht ons, hoe weinig het nu ook in gebruik zij van

op zijne voornaamste onvolkomenheid en gebrek-
kigheid weder te keeren.

De uitvinder, verre van gelijk vele zijner voor-
gangers als ontwetend te mogen beschouwd wor-
den, was zonder twijfel een ervaren taalkenner; hij
had meer dan vijftig talen geleerd. Maar alhoewel
taalkenner, daarom was hij geen taalkundige, noch
taalbeoordeeler; en om eene taal tot stand te bren-
gen, die vol levenskracht was, moest hij, bij de
kennis van vele bestaande talen, de bekwaamheid
voegen van ze te beoordeelen en te vergelijken,
hetgeen de *taalphilosophie* uitmaakt.

Aangezien deze begaafdheden hem ontbraken,
heeft heer Schleyer geheel zijn stelsel op willekeu-
rige vooroordeelen opgebouwd, en daarna al de
woorden van zijne taal op den leest van zijn stelsel
geschoeid.

Door eene onuitlegbare tegenstrijdigheid, terwijl
hij grillig de best gekende wortelwoorden zoodanig
veranderde, dat zij niet meer kennelijk waren, nam
hij de moeite niet, de uitgangen gelijkvormig te
maken. Alzoo kwam het, dat het onmogelijk is,
bijvoorbeeld een zelfstandig naamwoord bij middel
zijner vorming van een bijwoord te onderscheiden.

Ook, eens dat de ieverigste voorstaanders van
het grondgedacht eener algemeene taal tot hem
overgekomen waren, of ten minste, wanneer hij
deze had overhaald, die het gemakkelijkst waren
om voldoen, begon de volapukische beweging wel-
dra te verslappen, om korten tijd daarna geheel
en gansch stil te vallen.

Het aandenken van het Volapük, zal welhaast
alles zijn wat er van de taal nog zal overblijven.

Het is slechts twaalf jaar geleden, dat het Volapük opkwam, en sedert zijn er een dertigtal andere algemeene talen voorgesteld geweest, die het zonder twijfel overtreffen.

Alleenlijk is er slechts ééne, die op volmaakte wijze voorgesteld werd.

Wij willen nogtans de bijzonderste aanduiden, al ware het maar om de geschiedenis van dit vraagstuk zoo volledig mogelijk te geven.

De stelsels *a posteriori* of door gevolgtrekking verkregen zijn :

De pasilingua, van Steiner ;

de lingua, van Henderson (Londen) ;

het nov-latin, van doktor Rosa (Turijn) ;

het neo-latin, van Cortonne (Nicea) ;

de katholieke taal, van doktor Liptay (Parijs) ;

de universala, van Heintzeler ;

de lingu intrnasionik, van W. Rosenberger,

bestierder van de Akademi Intrnasionik

de lingu universik te St Petersburg ;

het eenvoudig gemaakt latijn, van Gasté (Aken-Baden) ;

en het stelsel van Raoul de la Grasserie, gesteund op de Grieksche wortelwoorden.

Van de stelsels *a priori*, of die niet op ervaring gegrond zijn, noemen wij :

de Spelin, van Bauer ;

de « do, ré, fa, ré, si, la, » van Sudre ;

het « chabé » of « natuurlijke taal » van ingenieur Maldant.

De « do ré fa, ré si la » van Sudre, beweerde alle gedachten uit te drukken, en dat op alle mogelijke wijze, door de verbinding der zeven muzieknoden.

Voor hetgeen het « chabé » van ingenieur Maldant, aangaat, het zal ons een klaar voorbeeld voor oogen stellen, der vreemde gedachten die ons vraagstuk heeft doen ontstaan.

Het aanzienlijk boekwerk van den heer Maldant werd door verscheidene dagbladen zeer wel onthaald.

De schrijver was klaarblijkelijk beter wiskundige dan taalgeleerde, en hij had bemerkt hoe in alle talen eene ware verkwisting van letters bestaat. Alzoo merkt hij aan, dat er woorden van tien, en meer letters zijn, alhoewel verbindingen van een kleiner getal zonder gebruik blijven.

Alzoo waarom zeggen « *onverdraagzaamheid* » (18 letters) wanneer om hetzelfde uit te drukken men eenvoudig de geluiden « *ab* of *aba* », of al andere die in de Vlaamsche woordenlijst niet staan, hadde kunnen gebruiken? Met een geduld, van eene betere zaak waardig, had de ingenieur, al de verbindingen, die men maken kan, met op eene uitsprekelijke wijze de klinkers en medeklinkers te voegen, op eene reeks geplaatst. Hij vormde alzoo al de woorden van twee, drie, vier en vijf letters, die mogelijk waren; en wanneer dit gedaan was, kende hij aan al die samenvoegingen eenen zekeren zin toe.

Zeker is het, dat zonder vijf letters te moeten gebruiken, het reeds mogelijk is woorden genoeg te hebben, om ze in alle noodwendigheden te kunnen gebruiken.

Tot toppunt van boosheid — schertste heer Moch — de schrijver volmaakte zijn stelsel met eene schrijfwijze, die hij zelf uitgevonden had. Deze

bestond uit loodrechte en platte strepen, uit ronden en halve ronden!

Dusdanig is het « chabé » of « algemeene taal » van den heer ingenieur Maldant.

Wat er ook van wezen moge, al de pogingen, die wij komen aan te halen, bevestigen hoe het vraagstuk eener wereldtaal meer en meer onvermijdbaar opgedrongen wordt.

En zie, wij zijn nu gekomen aan de eenige oplossing, — de uitneming, die wij hooger deden aanmerken — de eenige volledige, voldoende, en wonderbaar gepaste oplossing, ons door het Esperanto gegeven.

Voor haar heeft onze navorsching alle zwaarigheden genoeg uit den weg geruimd, om ons toe te laten eene beslissende en uitwijzende voorstelling van de oplossing te doen. Het is wat nu overblijft.

IV

Het Esperanto.

1° ALGEMEENE BESCHOUWINGEN.

Veelvuldig zijn de pogingen, die tot nu toe gedaan werden, om aan eene wederlandsche taal te geraken.

Ongelukkiglijk de dagbladschrijvers — die niet nauw zien — noemen ieder uitgegeven schrift, dat zich dien naam toeigent, algemeene taal; van zijnen kant, het volk, zonder de nieuwstijding van zijn dagblad te onderzoeken, is het eens om er mede uit te roepen: « Wat! nog eene wereldtaal! Er zullen er welhaast zooveel zijn als natuurtalen! »

Hierin vergist men zich. Er zijn inderdaad maar twee stelsels die, volmaakt tot alles gereed en na ervaring, aangeboden werden. Wat de andere voortbrengsels aangaat, die in verscheidene tijden onder den naam van algemeene taal het licht zagen, het zijn maar beschouwende en bespiegelende ontwerpen, en het meeste deel van hen kunnen maar aanzien worden als een ruw ontwerp, als eene schets, eene beschrijving van te doene werken, om aan de oplossing van de vraag te komen.

Geven wij er een bewijs van:

La Revue encyclopédique, van 13 November 1897 — gij ziet dat het van gister is — onder hoofding « De Gedachten » geeft lucht aan het volgende voorstel:

Algemeene taal. — Het nut eener algemeene taal

wordt niet meer betwist ; maar de moeilijkheid van dit gedacht uit te werken is overgroot. Hetgeen tot stand zou moeten gebracht worden, is ééne eenige woordenlijst dienende voor alle volkeren, maar waarvan ieder volk zou gebruik maken, volgens zijnen eigen geest en zijne geaardheid, juist gelijk elke persoon, zich van de woorden zijner taal volgens zijn eigen vernuft en zijnen eigen aard bedient.

Zou men, tot het opmaken dier woordenlijst, niet kunnen beginnen met vast te stellen, dat eigennamen onvertaalbaar zijn ? Het schijnt onnuttig en overtollig aan dezelfde stad drie of vier namen te geven, terwijl haar ware naam deze is, die haar in 't land waarvan zij deel maakt, toegekend wordt. De openbare macht zou de volkeren daaraan kunnen gewennen, met in de openbare stukken geene plaatsnamen meer te vertalen. (Geteekend) G. S.

Zeker is het dat de schrijver van dit voorstel met de beste meening beziel is. Maar het zal ons toegelaten zijn te denken, dat zijne bijdrage tot eene algemeene taal, van dit slag van voortbrengsels is, waarvan wij komen te spreken. Wat de doelmatige woordenlijst aangaat, waarvan daar sprake is, heer G. S. zal met genoeg vernemen dat zij reeds bestaat en dat zijn wensch vervuld is.

Aangezien het er op aan komt de wereld met eene wederlandsche taal te begiftigen, is het klaar dat ze met wederlandsche gronddeelen moet samengesteld worden.

Nu, voor de beschaafde volkeren, het is te zeggen voor deze die het eerste en grootste belang in de zaak hebben, zijn die gronddeelen groot in getal.

Een groote voorraad. woorden is hun gemeen, behorende niet alleen tot de wetenschappen, maar — groot voordeel — ook tot het dagelijksch leven. Waarom er geen gebruik van gemaakt ?

Waarom de woorden *botaniek, atoom, dokter, statie, theater, wagon, Amerika*, enz. enz. die reeds wederlandsch zijn, door gemaakte en van iedereen onbekende woorden vervangen ? Leenen wij aan de talen al wat redelijk en bruikbaar is ; kiezen wij de gronddeelen van het wederlandsch spraakmiddel, naar gelang van het internationaal karakter dat zij hebben bij de volkeren, die aan het hoofd der beschaving staan.

Alzoo zullen wij meest menschen ten nutte staan en zooveel mogelijk het leeren van de gemeene taal vergemakkelijken.

Daarenboven, die doenwijze kan de prikkelbaarheid of lichtgeraaktheid van niet één volk kwetsen. Want indien wij het eene stamwoord aan het andere verkiezen, dat zal niet grillig geschieden, maar alleenlijk omdat een grooter internationaal kenteeken hem meer recht gaf om in de taal op te treden.

Het zal om zoo te zeggen de beschaafde wereld zelf zijn, die de gronddeelen der taal zal uitgelezen hebben.

Hewel, die taal moet niet meer gemaakt worden, maar bestaat.

Er werd gezegd dat zij onuitvoerbaar was, en ziet, sinds tien jaren is zij werkzaam ! Tien jaren reeds vernietigt zij dagelijks meer en meer al de ontstane loocheningen.

Haar naam « *La Lingvo internacia Esperanto* »

zijn wij verschuldigd aan eenen Russischen geneesheer, Doktor Zamenhof, van Grodno, die de taal bekend maakte in 1887, onder den deknaam van «*Doktoro Esperanto*», het is te zeggen de «hopende dokter», en van daar «Esperanto», naam aan de taal gegeven.

Dat het Esperanto waarlijk aan al de eischen voldoet, die wij opgesomd hebben, dat zullen wij bewijzen door de verklaring van zijne spraakkunst en samenstelling.

2° TAALREGELS.

De geheele spraakkunst van het Esperanto bepaalt zich tot eenige eenvoudige regelen, die geene uitnemingen kennen. Om ze aan te leeren is een uurtje voldoende.

DE **abc**.

De esperantische ABC verwezentlijkt de overgroote en nogtans eenvoudige vooruitgang, van aan ieder letterteeken slechts ééne enkele vertolking toe te kennen.

Ziehier dat *ABC*, bestaande uit 28 letters :

Letters. — Uitspraak.

1. De volgende letters worden uitgesproken juist gelijk in het Vlaamsch : b, d, f, j, k, l, m, n, p, r, s, t, v, z.
2. De klinkers worden altijd lang uitgesproken a (*daken*), e (*zegen*), i (*lîter*), o (*noten*), u (als *oe* in *groeten*). — Men bemerkte dat de *u* niet klinkt als in het Vlaamsch; men heeft haar den klank *oe* toegekend, zooals in meest alle talen.
3. De volgende letters worden niet uitgesproken gelijk in het Vlaamsch :
 - c — klinkt als *ts* in *mutsaard*;
 - g — wordt uitgesproken als de harde g in het Fransch, dus als in *Gand*, *gourmand*;
 - h — wordt altijd aangeblazen zooals de Hollanders doen.
4. De volgende geteekende letters bestaan niet in het Vlaamsch :
 - ê — wordt uitgesproken juist als *ch* in het Engelsch woord *charming*, dus bijna als *tj* in *tjilpen*.
 - ê — wordt uitgesproken juist als in het Engelsch woord *gentleman*, dus als *dj* in het alomgekend straatvlaamsch *djakke* (franç. : *fouet*).
 - h — klinkt als *ch* in *lachen*.
 - î — wordt uitgesproken als in het Fransch woord *Jean*.
 - ê — wordt uitgesproken als *ch* in het Fransch woord *cheval*.
 - ü — klinkt als *oe* doch zeer kort en vormt, met den voorgaanden klinker, eenen tweeklank; alzoo wordt *la ü* (*volgens*) uitgesproken als

het Vlaamsch woord *lauw*. — A ŭ en e ŭ zijn de eenige tweeklanken die in het Esperanto bestaan.

5. De volgende letters bestaan niet in het Esperanto : ij, q, w, x, y.

Klemtoon. — De klemtoon valt immer op de voorlaatste lettergreep. Al de letters worden uitgesproken. De tweeklanken a ŭ en e ŭ vormen ééne enkele lettergreep.

* * *

Voor wat de keus der woorden betreft, wij hebben reeds gezegd dat de Esperantische woordenlijst uiterst gemakkelijk is, daar zij samengesteld is uit deelen van de beschaafde talen en zulks naar evenredigheid van hun internationaal karakter.

De Esperantische woordenlijst bestaat slechts uit ongeveer 2000 stamwoorden. Met dat klein getal stamwoorden en bij middel van samenstelling en afleiding kan men alle mogelijke gedachten uitdrukken.

Geef nu de Esperantische woordenlijst aan eenen Spanjaard die niets anders kent dan het Spaansch, zijne moedertaal, en verzoek hem de woorden te doorstrepen welke hij verstaat zonder dezelve geleerd te hebben ; hij zal er rond de 1400 uitvagen.

Geef nu die zelfde woordenlijst aan eenen Rus, die alleenlijk zijne moedertaal machtig is, het is deze die er het minst stammen zal aantreffen die uit zijne taal genomen zijn en toch zal hij er rond de 700 vinden.

Daar hebt gij de 2 uiteinden : de Latijnsche en de

Slavische stammen. De andere volkeren, zooals wij, Germanen, vallen daartusschen. — Wij kennen dus, zonder voorafgaande studie, ongeveer 1000 Esperantische stamwoorden.

Die woorden worden natuurlijk onder Esperantischen vorm voorgesteld en zulks is noodzakelijk om de nieuwe taal gelijkvormig en derhalve eenvoudig te maken.

In het Esperanto eindigen al de zelfst. naamw. op *o*, zoo heeft men :

<i>vinger</i>	in 't Esperanto	<i> fingro</i>
<i>jaar</i>	»	<i> jaro</i>
<i>straat</i>	»	<i> strato.</i>

Al de bijvoegelijke woorden eindigen op *a*, zoo heeft men :

<i>blind</i>	in 't Esperanto	<i> blinda</i>
<i>lam</i>	»	<i> lama</i>
<i>warm</i>	»	<i> varma.</i>

Al de werkwoorden eindigen in den noemvorm op *i*, aldus:

<i>danken</i>	in 't Esperanto	<i> danki</i>
<i>kosten</i>	»	<i> kosti</i>
<i>bakken</i>	»	<i> baki.</i>

De vervoeging der werkwoorden, die in alle talen zoo moeilijk is, levert hier ook geen last op. Al de werkwoorden, zonder uitneming, worden regelmatig vervoegd en voor elken tijd bestaat slechts één vorm voor al de personen; alzoo heeft men :

<i>Onbep. wijze :</i>	Beminnen	— <i> Ami.</i>
<i>Teg. tijd :</i>	Ik bemin	— <i> Mi amas.</i>
	Gij bemint	— <i> Vi »</i>

	Hij bemint	— <i>Li amas.</i>
	Wij beminnen	— <i>Ni »</i>
	Gij bemint	— <i>Vi »</i>
	Zij beminnen	— <i>Ili »</i>
<i>Verl. tijd :</i>	Ik beminde	— <i>Mi amis, enz.</i>
<i>Toek. tijd :</i>	Ik zal beminnen	— <i>Mi amos, enz.</i>
<i>Voorw. wijze :</i>	Ik zou beminnen	— <i>Mi amus, enz.</i>
<i>Geb. wijze :</i>	Bemin	— <i>Anu.</i>

De bijvoegende wijze wordt niet gebrùikt.

Al de bijwoorden eindigen op *e* :

Al danken, in 't Esperanto *danke*;

Op vaderlijke wijze, » *patre.*

* * *

Dan heeft men 32 vóór- en achtervoegsels die altijd eene zelfde beteekenis hebben en bij middel van welke men nieuwe woorden vormt.

Alzoo heeft men het voorvoegsel *mal*, dat woorden vormt die het tegenstrijdige beteekenen van hetgeen het stamwoord uitdrukt :

<i>varma</i>	beteekent	<i>warm</i> ,	<i>malvarma</i>	beteekent	<i>koud</i>
<i>bona</i>	»	<i>goed</i> ,	<i>malbona</i>	»	<i>slecht</i>
<i>forta</i>	»	<i>sterk</i> ,	<i>malforta</i>	»	<i>zwak.</i>

Het achtervoegsel *in* duidt het vrouwelijk geslacht aan van hetgeen het stamwoord beteekent :

<i>knabo</i>	beteekent	<i>knaap</i> ,	<i>knabino</i>	beteekent	<i>meisje</i>
<i>patro</i>	»	<i>vader</i> ,	<i>patrino</i>	»	<i>moeder</i>
<i>frato</i>	»	<i>broeder</i> ,	<i>fratino</i>	»	<i>zuster.</i>

Het achtervoegsel *ist* beduidt den persoon die het ambt uitoefent dat in verband staat met de zaak door het grondwoord voorgesteld :

<i>boto</i>	beteekent	<i>laars</i> ,	<i>botisto</i>	=	<i>laarzenmaker</i>
<i>biero</i>	»	<i>bier</i> ,	<i>bieristo</i>	=	<i>brouwer</i>
<i>pano</i>	»	<i>brood</i> ,	<i>panisto</i>	=	<i>bakker</i> .

Het achtervoegsel *il* duidt het werktuig aan dat dient om datgene te doen of te maken dat door het grondwoord voorgesteld wordt :

<i>kombi</i>	beteekent	<i>kammen</i> ,	<i>kombilo</i>	=	<i>kam</i>
<i>flugi</i>	»	<i>vliegen</i> ,	<i>flugilo</i>	=	<i>vleugel</i>
<i>kudri</i>	»	<i>naaien</i> ,	<i>kudrilo</i>	=	<i>naald</i> .

Voegen wij nog hierbij dat het Esperanto zeer welluidend en vloeibaar is, ja, zoo aangenaam om hooren als het Italiaansch.

Mij steunende op de meening van vele geleerden, durf ik bevestigen dat het Esperanto mag aanzien worden als een onder alle opzichten *volmaakt* wederlandsch spraakmiddel.

Ernst Wichert,
Charlottenburg, Leibnizstr. 25.

Germanlando.

— 30 —

V

Tegenwoordige toestand der opkomende wereldtaal.

In Amerika zooals in Europa bestaan verscheidene Esperantische tijdschriften. Het Russisch Keizerrijk beschermt de zaak, in Frankrijk hebben wij de bescherming van vele hooggeplaatste personen, in Duitschland, Engeland, Spanje, Italië, Bulgarië, Holland, enz., telt onze taal machtige voorstaanders en bloeiende tijdschriften. — In België ook is men ernstig met de zaak bezig, wij hebben ons maandblad dat met de hoogste bescherming vereerd wordt. Te Brussel worden regelmatig leergangen van Esperanto gegeven in de Hoogeschool en in de Normaalschool. In Leuven, Antwerpen, Gent, Kortrijk, Brugge, overal komt men in beweging. Overal zullen de voorstaanders der nieuwe taal malkander de hand leenen, en misschien zullen wij welhaast het gelukkig oogenblik beleven, dat men in al de volksscholen der beschaafde wereld het Esperanto zal aanleeren als tweede taal.

O, dan zouden handel en nijverheid, door deze nieuwe drijfveer voortgestuwd, met rasse schreden vooruitgaan, dan ware een pleziertochtje in den vreemde dubbel aangenaam, en alsdan zou onze duurzame Moedertaal door de Fransche niet meer verdrukt worden.

Ik kan u derhalve niet genoeg aanwakkeren uwe pogingen te vervoegen met die der reeds bestaande

strijders en het Esperanto aan te leeren. — Veroordeel niet wat gij niet kent!

Nu moeten wij onze moedertaal leeren en daarbij een tiental andere talen, dan zijn wij in staat met *vele* — doch niet met alle — beschaafde landen in betrekking te treden.

Hoeveel tijd neemt de taalstudie niet weg van ons kortstondig bestaan, kostbaren tijd die wellicht nuttiger zou besteed worden, indien de groote hinderpaal der taalverscheidenheid zich, door onze dagelijksche betrekkingen, niet dringend deed voelen!

Ware het niet veel beter te mogen zeggen aan gelijk welk beschaafd volk: Leer uwe moedertaal en daarbij de algemeene taal en gij zult in staat zijn niet slechts met eenige, maar met alle volkeren in onderhandeling te treden.

Welke kostbare aanwinst van tijd! Welke vooruitgang voor handel en nijverheid! Welk gemak en welke voldoening voor eenieder!

Aan ons allen betaamt het, het onze bij te dragen tot het ondersteunen dier grootsche onderneming, tot het bereiken van het menschlievend, het edel doel, dat onze Esperantische vrienden beoogen!

Eendracht maakt macht!

Hoe men de studie van het Esperanto kan aanvangen.

In de plaatsen waar Esperantische lessen gegeven worden, valt zulks gemakkelijk, doch elders is het niet zoo; men is er verplicht handboeken aan te koopen en die te bestudeeren. Om daarmede aan te vangen is het geraadzaam zich te verschaffen :

1^e **Het Esperanto in tien lessen**, door A.-J. Witteryck, aan fr. 0.50, behelst een volledigen leergang, en woorden genoeg om, zonder woordenboek, de alledaagsche gedachten uit te drukken.

2^e **De Lusthof**, prachtig geïllustreerd maandblad, aan fr. 1.50 's jaars, heeft met het eerste nummer van den tweeden jaargang (Juli 1903) een eenvoudigen regelmatigen leergang van Esperanto begonnen. — Proefnummers staan kosteloos ten dienste.

3^e **La Belga Sonorilo**. Belgisch Esperantisch maandblad, aan fr. 2.50 's jaars, geeft artikels in het Esperanto, benevens derzelve vertaling in het Vlaamsch en ook in het Fransch. — Proefnummers staan kosteloos ten dienste.

De n^{rs} 1 en 2 hierboven zijn te bekomen te Brugge, bij A.-J. Witteryck-Delplace, Nieuwe Wandeling, 4; — voor n^r 3 wende men zich tot M. Seynaeve, Toekomststraat, 3, te Kortrijk. — Men gelieve het bedrag bij de aanvraag te voegen.